

Марія ГЕЛИТОВИЧ

ФЕНОМЕН ІВАНА ТРУША. НОВІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

**Оксана Біла. Сонячні акорди в палітрі
Івана Труша. Твори зі збірки
Національного музею у Львові ім. Андрея
Шептицького. — Сопот, 2011.**

Творчість Івана Труша є тим феноменом, що викликав зацікавлення і високу оцінку вже його сучасників та не перестає приваблювати шанувальників мистецтва наступних поколінь. Його персональні виставки вже більше століття збирають великі аудиторії глядачів, не залишаючи байдужими не лише знавців і дослідників, а й широкий загал. Увага до творчої спадщини Труша зростає за останнє десятиліття, про що свідчать численні виставки, публікації та видання, присвячені творчості цього видатного художника.

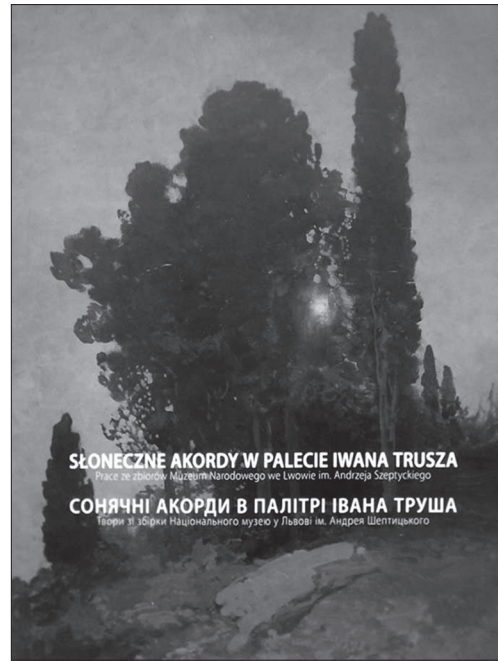
Як відомо, найбільшою збіркою творів митця володіє Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького. Крім постійної експозиції в Художньо-меморіальному музеї Івана Труша¹, Національний музей періодично влаштовує ретроспективні виставки майстра. Непересічною культурно-мистецькою подією стала міжнародна виставка Труша, що експонувалася в Польщі у м. Сопоті у червні-вересні 2011 р. в залах Державної галереї мистецтв з ініціативи директора галереї Збігнева Буського та директора Національного музею у Львові Ігоря Кожана. Куратор виставки Оксана Біла є одночасно упорядником каталогу та автором вступної статті до нього. Це нове двомовне польсько-українське видання стало черговим напрацюванням у дослідженні та популяризації мистецької спадщини одного з найвідоміших західноукраїнських майстрів кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. Каталог має формат альбому, а його обширна вступна стаття та ґрунтовні супровідні коментарі до творів виходять далеко за рамки традиційного короткого огляду репродукованих творів. Зауважимо, для О. Білої творчість Труша є предметом наукових зацікавлень, а тому багато з викладеної у цьому виданні інформації є результатом наукових пошуків дослідниці.

Каталог виставки представляє 180 пам'яток музейної збірки, яка загалом налічує більше трьох сотень живописних робіт, що хронологічно охоплюють увесь творчий шлях художника — від 1890-х до 1941 р. та репрезентують найосновніші етапи його праці. За хронологічним принципом будувалася й експозиція виставки та укладався каталог — починаючи від одного із ранніх творів художника періоду його навчання в Краківській Академії — («Студія лісу в Бродах», 1893 р.) та закінчуючи останнім

¹ Художньо-меморіальний музей Івана Труша у Львові є філіалом Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького.

незавершеним полотном («Кримський берег», 1941 р.). Крім пейзажного живопису, значне місце на виставці було відведено портрету та побутово-жанровим композиціям.

Зі сторінок вступної статті розкривається роль І. Труша, не лише як художника, а й як активного громадського й культурного діяча, що немало спричинився до розвитку національної культури і мистецтва. Акцентується на основних напрямках його діяльності — налагодженні виставкового життя, створенні професійної освіти і фахової мистецької критики. Показана роль Труша як одного з ініціаторів створення у 1898 р. Товариства для розвою руської штуки — першого в Галичині мистецького угруповання українських художників та організованого цим товариством у тому ж році Першої руської виставки штуки, на якій дебютував художник. З контексту аналізу життя і творчості Труша послідовно й виразно вимальовується жива картина культурно-мистецького життя Львова початку ХХ ст., що в той час пошавилося завдяки появі цілої плеяди таких видатних постатей як І. Франко, В. Стефаник, В. Нагірний, Ю. Панькевич, О. Новаківський, С. Крушельницька, С. Людкевич тощо. Біографічні факти аналізуються у плані їх впливу на формування мистецьких засад митця. Послідовно простежуючи творчу біографію Труша, автор дотримується прийнятої в літературі періодизації його творчості, що ділиться на три етапи. Кожен з періодів розглядається на прикладах творів з колекції Національного музею. Оскільки найбільш плідним вважається перший період творчості художника, що тривав упродовж двох десятиліть — з початку 1890-х рр. до 1912 р., йому, відповідно, відведено більше уваги. Доволі розлого йдеться про час навчання в Краківській Академії мистецтв, про вплив викладачів — видатних художників Леона Вичулковського та Яна Станіславського, на формування творчої особистості Труша. Безперечно, стаття значною мірою базується на спостереженнях багатьох попередніх дослідників мистецької спадщини митця. Синтезуючи їх напрацювання, О. Біла не відмовляється від влучних цитат, зокрема, висловлених у критичних оглядах сучасниками І. Труша — М. Мочульським, С. Гординським, І. Франком. Майстерно вплетені в канву розповіді, крім інформативного змісту, вони надають особливий привабливості розповіді, оскільки збережена специфічна мова оригіналу. Цитуються

фрагменти біографічних спогадів й самого Труша, що допомагає цілісніше уявити його як особистість.

Логічно, основна увага відведена мистецтвознавчому аналізу творчості художника. Визначивши, що «живопис І. Труша послідовно еволюціонував від академічних форм до реалізму, а далі — до пошуків в імпресіоністичній манері та остаточного утвердження неоромантичної поетики образів», дослідниця послідовно розкриває цей шлях митця на прикладах конкретних творів. Попри виразне домінування у спадщині митця картин пейзажного жанру, не меншу увагу привертають його численні портрети. Розповідь про них нерідко пов'язана біографічними фактами портретованих; їх доповнюють коментарі до усіх репродукованих портретів в каталожній частині. Звісно, увага акцентується на знакових, програмних творах І. Труша. Автор розповідає про маловідомі, цікаві подробиці їх створення, що робить текст легким для сприйняття, привабливим для широкого загалу. Такою, зокрема, є історія, що спонукала створити один із портретів дружини художника — Аріадни Драгоманової 1905 р. (кат. 30). Ці історії допомагають краще уявити «портрет» митця, свідчать про теплі родинні стосунки... Простежуючи епізоди особистого життя Труша, про які довідуємося з різних фактів біографії художника, в тому числі з його епістолярної спадщини, можемо також «заглянути» в життя не лише львівського культурно-мистецького середовища, а й мистецького життя Києва, з яким Труш був

тісно пов'язаний. Саме йому належала ініціатива відкриття у Львові в 1905 р. першої Всеукраїнської виставки, на яку з Наддніпрянщини і Галичини було запрошено 24 художники. Показана роль Труша як співзасновника у тому ж році першого українського мистецтвознавчого журналу «Артистичний вісник», де художник виступив як митецький критик.

Не меншу увагу відведено у статті другому періоду творчості І. Труша, що тривав з 1913 до 1926 р. Щоправда, не зовсім чітко аргументуються пропоновані хронологічні межі цього періоду. Очевидно, йдеться про зміни художнього вислову митця та його жанрово-тематичному спрямуванні. Тут розглядається еволюція творчості Труша, що, як простежує автор, полягає «не лише в зміні живописних прийомів, а й у поглибленому поетично-філософському сприйнятті» (с. 20). У тому часі в художника з'являються перші спроби в жанрі сюжетно-побутових композицій, зокрема, присвячених життю гуцулів. Своєрідним підсумком цієї тематики є монументальне полотно «Трембітарі». Важливими є зауваження про відсутність соціальних проблем у творах Труша, на протигагу творам його сучасників — О. Новаківського і О. Кульчицької. Митця більше приваблює узагальнений, метафоричний образ рідної природи і людини. Подібно це стосується і його численних полотен, привезених з подорожей Кримом, Італією, Єгиптом... Аналізові картин, створених під враженням краєвидів цих сонячних країн, теж відведено чимало уваги.

Розглядаючи третій період творчості Труша, що розпочався з 1927 р., дослідниця розкриває його як художника-неоромантика, схильного до «алегоричної персоніфікації мотивів галицьких краєвидів» (с. 22), що виразилися у тематичних циклах «З життя пнів», «Про самоту», «В обіймах снігу» та ін. Проникнути настроєм смутку, самотності, відчуження, ці серії відображають душевні переживання самого митця. Автор тут наголошує на одній унікальній роботі художника — пейзажі «Хмари», наділений особливою експресією та виразною семантикою, аналогів якого у творчості митця немає. Як слушно відмітила О. Біла, у цій роботі проявляються естетичні засади модерну, властиві й деяким іншим пейзажам цього періоду.

Стаття завершується коротким висновком, що підсумовує роль і значення І. Труша в історії українського мистецтва як «мислителя, художника, філософа, співця ліричного образу України» (с. 24).

Окрім підсумку творчості митця, подається огляд колекції творів Труша у збірці Національного музею, формування якої започаткував його засновник Андрей Шептицький та продовжив перший директор Іларіон Свенціцький. Простежується історія дальших надходжень творів Труша до музею. Не оминаються й сумні події нищення мистецьких надбань музею 1952 р. з міркувань радянських ідеологів як «політично шкідливого матеріалу», куди було віднесено й декілька картин художника. Подається історія систематизації та вивчення цього фонду, огляд найважливіших позицій літератури про митця, а також коментарі до пропонованого каталогу.

Доповнює альбом календар життя і творчості І. Труша, в якому детально простежена біографія митця; його супроводить ряд світлин з різних років, що передають образ художника та його близьких.

Підготовка виставки була тривалою і копіткою. Вона включала ряд комплексних досліджень, проведених в науково-дослідному реставраційному центрі Національного музею. В результаті вдалося здійснити уточнення атрибуції і датування ряду творів. Значна їх частина репродукується у цьому виданні вперше.

Альбом приваблює своїм художнім оформленням — вдало знайденим вибраним форматом, якістю друку, макетуванням, розміром шрифту, двоколонковим розміщенням тексту паралельно польською і українською мовами, поданого чорним і блакитним кольором, врешті, вибраною репродукцією на обкладинці та його поетичною назвою...

Можна лише шкодувати, що видання не позбавлене багатьох технічних огріхів, особливо коли вони присутні в заголовку каталогу, як і в нумерації ілюстрацій, що в багатьох випадках подані не по порядку, трапляються дві ілюстрації під одним номером (наприклад, № 40), натомість, один номер цілком відсутній.

Видання цінне передусім тим, що воно адресоване до широкого кола читачів й зацікавить як тих, хто вивчає й досліджує історію української культури, так і мало обізнаних з творчістю Івана Труша й мистецтва того періоду загалом. Вважаємо, що Альбом є черговим суттєвим напрацюванням у висвітленні життя і діяльності одного з найвидатніших митців першої половини ХХ ст., яке все ще чекає свого ґрунтового монографічного опрацювання.